

Асоціація європейської культури
«Золота акація»

***ПІВДЕННИЙ ЗАХІД.
ОДЕСИКА***

ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧИЙ НАУКОВИЙ
АЛЬМАНАХ

ВИПУСК 21

Одеса
«Друкарський дім»
2016

Ассоциация европейской культуры
«Золотая акация»

**ЮГО-ЗАПАД.
ОДЕССИКА**

ИСТОРИКО-КРАЕВЕДЧЕСКИЙ НАУЧНЫЙ
АЛЬМАНАХ

ВЫПУСК 21

Одесса
«Печатный дом»
2016

УДК 930.152.066
ББК 84 (4Укр=Рус) 6-50д
Ю 16

Главный редактор: Савченко В. А., кандидат исторических наук,
доцент.

Редакционная коллегия:

Бажан О. Г., кандидат исторических наук (Киев);
Гончарук Т. Г., доктор исторических наук, профессор;
Демин О. Б., доктор исторических наук, профессор;
Добролюбовский А. О., доктор исторических наук, профессор;
Михайлуца Н. И., доктор исторических наук, профессор;
Тригуб А. П., доктор исторических наук, профессор (Николаев);
Урсу Д. П., доктор исторических наук, профессор;
Цвилюк С. А., доктор исторических наук, профессор;
Хмарский В. М., доктор исторических наук, профессор.

Рецензент: Яневский Д. Б., доктор исторических наук (Киев).

Контактный телефон редакции и секции «Одессика» Одесского
Дома ученых: 8050 - 392-27-31

Ю 16 **Південний захід. Одесика.**
Історико-краєзнавчий науковий альманах. - Вип. 21. - Одеса:
Друкарський дім, 2016. - 312 с.
ISBN 978-966-389-291-8

На 1-й ст. обкладинки – Гравюра «В'їзд до міста» (Одеса). 1830-ті рр.
На 2-й ст. обкладинки – Олександрівська Свято-Успенська церква
(1990 р.)

СОДЕРЖАНИЕ ВЫПУСКА № 21

Вступне слово С. Гриневецького с. 8

СТЕПИ ЛУКОМОР'Я

Бачинська О., Малявський М. Наслідки Листопадового повстання 1830-1831 рр. для польських магнатів Одеси ... с. 9
Сапожников И., Аргатюк С. Парафія Александровской Свято-Успенской церкви: исторический очерк к двухвековому юбилею с. 17

ОДЕСЬКІ СТАРОЖИТНОСТІ

Синявська О. До історії Одеського навчального округу: попечительство Д. М. Княжевича (1837 - 1844 рр.) с. 42
Гончарук Т. Інформація про українські та українознавчі видання на сторінках «Одесского вестника» 1830-х - 1840-х рр.: повідомлення та рефлексії с. 52
Новікова Л. Святування тисячоліття православної народної Болгарської церкви в Одесі, 3 травня 1870 р. с. 77
Дружкова І. Одеська хлібна торгівля напередодні I світової війни на шпальтах щотижневика «Торгово-промышленное обозрение» с. 90
Деменок Е. Хлебников и Одесса с. 99
Ермаков В. (Москва) Анархисты и уголовники Одессы в революционных событиях 1919 года с. 112
Вінцковський Т. Похорони як елемент історичної нарації (на прикладі революційної Одеси 1917 року) с. 117

КРАЙ В ЕПОХУ ДИКТАТУР

Золотарьов В. (м. Харків), **Бажан О.** (Київ) Штрихи до портрета першого секретаря Одеського обкому КПУ Григорія Телешева с. 127
Шишко О. До історії Одеського військового округу: 1941 рік с. 141

ПІВДЕННИЙ ЗАХІД. ОДЕСИКА

- Филипенко А.** Оборона Одессы (1941 г.) в материалах румынской разведки с. 153
Левченко В. Историографическая находка: отзыв профессора А. Г. Готалова-Готлиба о докторской диссертации В. И. Селинова с. 168

ОБЛИЧЧЯ ЗЕМЛЯКІВ

- Сапожников И., Аргатюк С.** Андрей Буга и другие греки Хаджибея – Одессы с. 191
Ложешник А. Участь Антона Головатого в боях за фортецю Ізмаїл 1790 р. с. 207
Кондратюк В. Іван Онуфрійович Курис - «таємничий» георгіївський кавалер с. 213
Музичко О. Перший грузинський консул в Одесі Овсій Іларіонович Ушверідзе: толерантність як принцип дипломатії с. 224

ОДЕСА НАШОГО ПОКОЛІННЯ. ДО 222-Ї РІЧНИЦІ ОДЕСЬКОГО СУДНОРЕМОНТНОГО ЗАВОДУ

- Передерій Л.** Судноремонтний завод «Україна» - етапи історичного розвитку (1793 - 2015 рр.) с. 242

СТУДЕНТСЬКА ТРИБУНА

- Сорокіна К.** Микола Сокальський в історії видання «Одеского вестника» в другій половині ХІХ ст. с. 250
Паламарчук В. Діяльність одеського міського голови С. М. Воронцова на шпальтах «Одеского вестника» с. 263
Громович У. Одеса на шпальтах української еміграційної преси Відня та Праги на початку 1920-х рр. с. 270

НАШІ ЮВІЛЯРИ

- Гончарук Т., Іваніченко Л.** 85 років відомому історичу С. А. Цвілюку! с. 275

НАШІ ЮВІЛЯРИ

*Тарас ГОНЧАРУК,
доктор історичних наук, професор ОНУ ім. І. І. Мечникова,*

*Лілія ІВАНІЧЕНКО,
кандидат історичних наук, старший викладач Одеського
національного політехнічного університету.*

85 РОКІВ ВІДОМОМУ ІСТОРИКУ С. А. ЦВІЛЮКУ

15 лютого відзначив свій ювілей доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри українознавства Одеського державного університету внутрішніх справ Семен Антонович Цвілюк.

Він народився на Поділлі в родині, що працювала на своїй землі, вирощуючи хліб. Серед сімох дітей Семен Цвілюк був третім. Навчання Семена перервала II світова війна, що стала для юнака важким, багатим на випробовування часом. Закінчив семирічку у 1947-у відмінником, а далі — важка праця у колгоспі. Згодом, щоб продовжити навчання, перебрався до Кадіївки (Луганської області), де влаштувався шахтарем. Доля повернула так, що 1952 року, маючи яскраво виражені здібності з гуманітарних наук, Семен успішно склав іспити на історичний факультет найпрестижнішого в Одесі вишу — ОДУ ім. І. І. Мечникова.

Після закінчення в 1957 році університету С. А. Цвілюк зайнявся журналістикою. Із 1961-го працював в апараті Одеського обкому КПУ на посадах інструктора відділу пропаганди та агітації, завідував сектором преси, радіо й телебачення. У 1969 році Семен Антонович захистив дисертацію й здобув вчений ступінь кандидата історичних наук. Того ж року його обирають членом редакційної колегії та відповідальним секретарем історико-краєзнавчого видання «Історія міст і сіл Української РСР. Одеська область».

Організаторський талант, наукові здобутки С. А. Цвілюка не залишилися непоміченими. У 1970 році він стає дирек-

тором республіканського книжкового видавництва «Маяк», яке очолював до 1973-го. З вересня 1973-го по вересень 2001-го він займався педагогічною і науковою роботою в Одеському сільськогосподарському (Одеському державному аграрному університеті) та Одеському політехнічному (Одеському національному політехнічному університеті) інститутах. Працював старшим викладачем, доцентом, професором кафедр суспільствознавства, філософії та історії України. У 1988 році С. А. Цвілюк захистив докторську дисертацію під науковим керівництвом професора М. Ю. Раковського.

З вересня 2001 року Семен Антонович працює професором кафедри Одеського держуніверситету внутрішніх справ, сьогодні завідує кафедрою українознавства у тому ж виші. Серед основних наукових інтересів професора Цвілюка – дослідження історії та культури України, зокрема національно-культурні та історико-лінгвістичні процеси в Україні ХХ ст. Синтезуючи великий обсяг історичних знань, автор у своїх працях відтворює тернисті шляхи культурного відродження української нації в ХХ ст., періоду, званого як епоха «Розстріляного Відродження», II світової війни.

Історик є автором бл. 400 наукових, науково-популярних, публіцистичних праць, у тому числі статей, історичних есе, брошур, а також 12 монографій і кількох циклів історичних нарисів для енциклопедичних видань. Та особливо хотілося б відзначити цілу серію монографій вченого, що вийшли в роки незалежності й мали загальноукраїнський резонанс. Це, зокрема, книги: «Відродження держави: Україна 1991–2001 рр.» (2002); «Українізація України: Тернистий шлях національно-культурного відродження доби сталінізму» (2004, друге доповнене видання – 2009); «Як ми «українізували» Росію: Історичні есе та публіцистика» (2005); «Трагедія нескореної нації: Політичний і національний терор України в період сталінського тоталітаризму» (2005, друге доповнене видання – 2008); «Український ренесанс. ХХ століття: Національно-культурні процеси в Україні доби революційно-демократичних змагань та комуністичної диктатури: Постімперський контекст. Монографія» (2006); «Духовний код нації: З історії української мови і писемності: Історико-лінг-

вістичні етюди» (2007); «Історична мудрість Великого Кобзаря: історизм і соціально-політичний вимір епічних творів Тараса Шевченка» (2008) «Україна між Сталіним і Гітлером: тоталітарні системи в українській історії у контексті Другої світової війни, 1939—1945: Монографія» (2012); «Шевченко і Гоголь: Геніальні виразники української історії і культури в епоху відродження нації: історичний аспект» (2013) та ін. І зараз професор С. А. Цвілюк невтомно працює над випуском нових книг. У цьому році вийде друком нарис «Національно-демократичні перетворення в Україні доби посткомуністичних трансформацій (1995—2016)», присвячений 25-річчю Акта проголошення незалежності України.

Упродовж багатьох років Семен Антонович був членом спеціалізованої ради із захисту кандидатських та докторських дисертацій при історичному факультеті ОНУ ім. І. І. Мечникова. І сьогодні професор є членом редакційної колегії наукового збірника «Інтелігенція і влада. Серія: Історія» та історико-краєзнавчого альманаху «Юго-Запад. Одессика». Праця С. А. Цвілюка пошанована чисельними нагородами. Він тричі удостоювався диплома I ступеня університетського конкурсу «Кращий науковець року». Лауреат конкурсу «Люди справи» в номінації «Наукова та творча діяльність». За розвиток вищої освіти удостоєний найвищою відзнаки Міністерства освіти і науки України — нагрудного знака «Петро Могила». Нагороджений почесними відзнаками Міністерства внутрішніх справ України, Одеської обласної державної адміністрації та Одеської міської ради, медалями «За доблесну працю» та «Ветеран праці».

З нагоди 85-ліття бажаємо Семенові Антоновичу Цвілюку здоров'я, сімейного щастя та подальших успіхів на науковій та викладацькій нивах, щоб з-під пера нашого ювіляра — одного з провідних українознавців — виходили нові й нові статті та книги.

Наукове видання

ПІВДЕННИЙ ЗАХІД. ОДЕСИКА

Історико-краєзнавчий науковий альманах

Випуск 21

Українською та російською мовами

Коректор І. Станкова
Обкладинка М. Балобанов
Верстка М. Балобанов

Підписано до друку 23.08.2016. Формат 60x84 1/16
Гарнітура BookAntiqua. Друк офсетний.
Фіз. друк. арк. 19,12. Ум. друк. арк. 18,16.
Наклад 300 прим. Зам. № 36-08
Видавничо-поліграфічне підприємство
«Друкарський дім»
Свідоцтво ДК №1732 від 29.03.2004.
Одеса, вул. Садова, 3. Тел.: 32-82-04
E-mail: p_dom@tvweek.odessa.ua